

СЕНЕНКО

Антон Ігорович – кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник Інституту фізики НАН України

ПРОБЛЕМИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Користуючись наданою мені можливістю і честю виступити від імені Ради молодих учених НАН України, хочу привернути вашу увагу до деяких проблем, що існують сьогодні у нашому житті та науковій діяльності.

За статистикою, в НАН України на початок 2016 р. із 13 тис. наукових працівників налічувалося всього близько 2,7 тис. молодих науковців (без урахування аспірантів, докторантів та інженерів), тобто 20%. Порівняно з 2013 р. відплив молоді з Академії становив близько 300 осіб. Серед молодих учених НАН України 1245 мають ступінь кандидата наук, а докторський ступінь – лише 5.

Зрозуміло, що відсутність у багатьох молодих людей бажання йти в науку та відплив молодих науковців за кордон чи у сфери реальної економіки зумовлені передусім складним загальним економічним становищем у державі. Спілкування в нашому молодіжному середовищі дозволяє дійти висновку, що головними причинами, які відвертають багатьох наших друзів від наукової сфери, є такі:

1. *Низькі базові посадові оклади.* 85% наукової молоді обіймають посади молодших наукових та наукових співробітників, і їх грошове забезпечення після вирахування податків становить приблизно 3000 грн на місяць. Усі розуміють, що це означає: практично весь молодий кадровий потенціал НАН України перебуває або на межі, або за межею виживання. Ситуація особливо погіршилася з уведенням у багатьох академічних інститутах режиму неповного робочого тижня. Очевидно, що за таких умов праці молоді науковці або починають шукати додатковий заробіток, або взагалі полишають науку. Для порівняння: молоді фізики, які влаштовуються на роботу у сферу ІТ, з першого ж дня отримують заробітну платню, еквівалентну 500–1000 доларів США.

2. *Практична неможливість вирішення проблеми житла.* Абсолютна більшість молодих науковців потребує поліпшен-

ня житлових умов. І якщо ця проблема не так гостро стоїть для корінних мешканців великих міст, де розташовані інститути Академії, то для молодих науковців — вихідців з інших куточків України це, без перебільшення, — справа виживання. У найкращому випадку вони мешкають в гуртожитках. Жалюгідно мала кількість службового житла, що розподіляється в Академії протягом останніх років, абсолютно не дає можливості розв'язати цю проблему. І це одна з причин, через яку молоді науковці масово покидають науку. Особливо критична ситуація складається з виселенням випускників аспірантури з академічних гуртожитків начебто через нестачу вільних місць. Для інформації: на сьогодні найдешевша оренда кімнати (не квартири!) в місті Києві коштує від 1500 грн, тобто половину окладу молодого вченого.

3. *Недостатнє фінансування науково-дослідної роботи, застарілість матеріально-технічної бази і часто відсутність доступу до наукової періодики* також дають мало надії на успішну самореалізацію молодих науковців. Академія намагається підтримувати наукову молодь грантами, проте їх розмір порядку 16 тис. грн на рік є недостатнім і не вирішує проблеми.

4. *Важкий морально-психологічний стан через неprestижність праці науковця.* Значною мірою це є наслідком недооцінювання науковою спільнотою значущості зв'язків із громадськістю. У пересічного громадянина, незважаючи на дані соціопитувань про високий рівень довіри до науковців, практично немає обґрунтованого розуміння важливості наукової сфери для України. Це яскраво підтвердилося й результатами збору підписів під петицією до Президента України щодо порятунку вітчизняної науки: за 90 днів петицію підписали всього лише 15 тис. громадян з необхідних 25 тис. підписів.

5. *Надмірне регулювання дослідницької сфери з боку державних органів* та фактична відсутність електронного документообігу. Вирішення цих питань значною мірою спростило би формальний бік проведення досліджень.

Взагалі, за невтішними підсумками анкетування молодих учених НАН України, про-

веденого у 2015 р. Інститутом досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва (к.і.н. С.О. Жабін, к.е.н. О.П. Казьміна, к.е.н. О.С. Ващуленко, асп. О.С. Соснов), лише половина з них пов'язує своє майбутнє з Академією, хоча понад 90% зізнаються, що отримують задоволення від наукової роботи.

Рада молодих учених НАН України проводить активну роботу в напрямі поліпшення законодавства, що регулює наукову діяльність. Зокрема, представники Ради молодих учених активно долучалися до розроблення нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а нині супроводжують його імплементацію. Постійна робота проводиться також із внесення змін в інші нормативно-правові акти з метою зниження рівня «зарегульованості» наукової сфери.

За останній рік Рада молодих учених спільно з прес-службою НАН України здійснили справжній «прорив» у медіасфері, висвітлюючи діяльність науковців на шпальтах газет, у радіо- та телеефірах. Окремі репортажі про успіхи українських учених збирають по 300 тис. переглядів. Така діяльність позитивно впливає на імідж науковців у державі і, на нашу думку, збільшує кількість прибічників існування науки в Україні загалом.

Проте згадані результати нашої діяльності здебільшого не в змозі зупинити вплив з Академії молодих учених. Тому дозвольте мені викласти наші пропозиції щодо подальших дій.

1. Оскільки суттєве поліпшення становища молодих учених в Академії можливе лише за умови кардинального збільшення бюджетного фінансування наукової сфери і запровадження сприятливого інноваційного клімату в нашій державі, ми просимо спрямувати діяльність Президії НАН України у публічній та юридичній площинах саме на вирішення цих питань. Зокрема, на нашу думку, важливо домогтися зміни законодавства з метою уможливлення встановлювати посадові оклади наукових працівників без прив'язки їх до існуючої тарифної сітки.

2. Провести інвентаризацію наявних житлових площ у гуртожитках Академії для виявлення можливих порушень, що перешкоджають наданню житла в них іногороднім науковим працівникам.

3. Забезпечити прозорість розподілу службового житла для наукових працівників.

4. Підвищити ефективність популяризації у суспільстві діяльності НАН України і власних наукових розробок, провести модернізацію сайтів академічних установ. Стимулювати налагодження зв'язків з бізнесом, у чому активні та ініціативні молоді науковці можуть відіграти провідну роль.

5. Ввести електронний документообіг там, де це не заборонено чинним законодавством.

Наведені варіанти вирішення деяких проблем здебільшого не потребують значного додаткового фінансування, але дадуть змогу істотно уповільнити вплив найперспективніших молодих людей з лав Національної академії наук України.

І на завершення торкнуся ще одного нагального питання. Зараз в установах Академії проходить болісна процедура скорочення персоналу. Ми вважаємо, що дуже важливо в усіх підрозділах проводити її максимально виважено, щоб зберегти і перспективних молодих науковців, і продуктивних висококваліфікованих працівників, які мають неоціненний досвід. Це дозволить нам зберегти наші традиційні і все ще перспективні наукові школи.